

AZ INTÉZMÉNYNEVEK HELYESÍRÁSI HIBATÍPUSAI

RESÜMEE: (Orthographische Fehler in den Institutionsnamen) Das Ziel dieser Arbeit ist vor allem um die typischen grammatischen Fehler, die in den langen Institutionsnamen vorkommen, vorzustellen.

Neben den falschen Namen werden auch in jedem Fall die richtigen, fehlerlosen Formen mitgeteilt.

Die Rechtschreibung dieser Namen, werden mit der entsprechenden grammatischen Regel begründet, erklärt.

Talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az intézménynév az egyik leggyakoribb tulajdonnévfajta, amely életünk állandó kísérője, mindennapjainkban jelen van. A munkahelyi és magánlevelezés, a napilapok hirdetései, a televízió reklámjai, a falragaszok, plakátok, a könyvesboltok kirakatában levő kiadványok borítója, a telefonkönyvek névanyaga, az egyes cégek felirata, neonreklámja stb. mind állásfoglalásra készítet bennünket: jó-e a név szerkezete, kifejező-e, mond-e valamit tartalmát illetően, és nem utolsósorban kifogástalan-e az elemek helyesírása? A tapasztalatok azt mutatják, minél hosszabb a név, annál bonyolultabb a közvetlen összetevők belső szintagmatikus tagolása, nehezebben áttekinthető, értelmezhető az egész alakulat, ami maga után vonja a nagyobb hibázási lehetőséget.

Dolgozatunkban a rendelkezésre álló nevek közül a helyesírási szempontból kifogásolhatókat gyűjtöttük össze típusonként. Nemcsak a hibás alakokat, hanem a helyes formát is megmutatjuk egymás mellett.

1. Helyesírási rendszerünk egyik legvitásabb, legnehezebb részterülete az egybeírás és a különírás. Ezt jól alátámasztja az intézménynevek helyesírásában ki-mutatható szabálytalanság, hisz a legtöbb elkövetett hiba ilyen jellegű.

Hibás alak

Gabonaforgalmi és Malomipari
Szolgáltató Vállalat

Helyes alak

Gabonaforgalmi és Malomipari
Szolgáltatóvállalat

Csepeli Erőmű és Szolgáltató Üzemek
 Geokémiai Kutató Laboratórium
 Miskolci Közúti Építő Vállalat
 Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézet

 Országos Rendező Iroda
 Statisztikai Kiadó Vállalat
 Vízügyi Tervező Vállalat
 Közúti Beruházó Vállalat
 Műszaki Dokumentációs és Fordító Iroda

 Magyar Szénhidrogén-ipari Kutató és
 Fejlesztő Intézet
 A (a) Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalata

 A (a) Fővárosi Tanács Ipari Szervező Intézete

Csepeli Erőmű és
 Szolgáltatóüzemek
 Geokémiai Kutatólaboratórium
 Miskolci Közúti Építővállalat
 Munkavédelmi Tudományos
 Kutatóintézet
 Országos Rendezőiroda
 Statisztikai Kiadóvállalat
 Vízügyi Tervezővállalat
 Közúti Beruházóvállalat
 Műszaki Dokumentációs és
 Fordítóiroda
 Magyar Szénhidrogén-ipari
 Kutató- és Fejlesztőintézet
 A (a) Képzőművészeti Alap
 Kiadóvállalata
 A (a) Fővárosi Tanács Ipari
 Szervezőintézete

Példáinkban a műfajjelölő szónak és az előtte álló jelzőjének a helyesírása megváltozott 1984-ben. Akkor ugyanis úgy vélekedett a bizottság az ilyen minőségjelzős kapcsolatokról, hogy az utóbbi évtizedekben kialakult jelentéstöbblet, jelentésváltozás miatt helyesebb az egybeírásuk a 107. b) pont szerint. Ma már a *szolgáltatóvállalat, ellátóvállalat, építővállalat, kutatólaboratórium* stb. intézményfajta, típust jelöl összetételként, de sajnos ez a köztudatba, a mindennapi írásgyakorlatba nem került be. Sajnálatos az a tény is, hogy az illetékesek teljes passzivitást, érdektelenséget mutatnak, amikor a legudvariasabb hangnemben tájékoztatják őket az intézményneveinkben található helyesírási hiba miatt.

Hibás alak

Beloianisz Híradástechnikai Gépgyár

 Élelmiszer és Vegyiárunagykereskedelmi
 Vállalat
 Mezőgazdasági és Élelmiszeripari
 Szakmunkásképző Iskola

Helyes alak

Beloianisz Híradás-technikai
 Gépgyár
 Élelmiszer- és Vegyiáru-
 nagykereskedelmi Vállalat
 Mezőgazdasági és Élelmiszer-ipari
 Szakmunkásképző Iskola

Transzformátor, Röntgen és
Villamoskészülékgyártó Vállalat

Autó és Alkatrészkereskedelmi
Vállalat

Transzformátor-, Röntgen- és
Villamoskészülék-gyártó
Vállalat

Autó- és Alkatrész-kereskedelmi
Vállalat

A bal oldali oszlop neveiben hibaként róható fel az, hogy a többszörös szó-összetételek tagjait szótagszámlálás nélkül egybeírták a névadók, pedig a 138. szabály értelmében az ilyen jelöletlen alárendelő viszonyokat csak hat szótagig helyes egybeírni, az annál hosszabbakat értelemszerűen kötőjellel kell tagolni.

Hibás alak

Debreceni Asztalos és Kárpitosipari
Szövetkezet
Országos Reuma és Fizikoterápiás Intézet
Műanyag és Fémfeldolgozó Szövetkezet
Országos Kőolaj és Gázipari Tröszt
Országos Kórház és Orvostechnikai Intézet
Országos Környezet és Természetvédelmi
Hivatal
Kohó és Gépipari Minisztérium
Gyermek és Ifjúságvédő Intézet
Egyesült Autófém és Rézműipari Szövetkezet
Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Vállalat
Óra és Ékszerkereskedelmi Vállalat
Hungária Szálloda és Étteremvállalat
Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda

Helyes alak

Debreceni Asztalos- és Kárpitos-
ipari Szövetkezet
Országos Reuma- és
Fizikoterápiás Intézet
Műanyag- és Fémfeldolgozó
Szövetkezet
Országos Kőolaj- és Gázipari
Tröszt
Országos Kórház- és
Orvostechnikai Intézet
Országos Környezet- és
Természetvédelmi Hivatal
Kohó- és Gépipari Minisztérium
Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet
Egyesült Autófém- és Rézműipari
Szövetkezet
Danubius Szálloda- és
Gyógyüdülővállalat
Óra- és Ékszer-kereskedelmi
Vállalat
Hungária Szálloda- és
Étteremvállalat
Országos Fordító- és
Fordításhitelesítő Iroda

Magyar Ásványolaj és Földgázkísérleti Intézet Magyar Ásványolaj- és
Földgázkísérleti Intézet

Az egymás után következő szóösszetételek azonos utótagját nem szoktuk minden esetben kiírni, hanem kötőjellel helyettesítjük, kivéve az utolsót (lásd a 262. c) pontot). Fenti példáinkban az elmaradt kötőjelek okozzák a hibát.

Hibás alak	Helyes alak
Agyag- és Szilikát Ipari Szövetkezet	Agyag- és Szilikátipari Szövetkezet
Fővárosi Fotó Vállalat	Fővárosi Fotóvállalat
Egyesült Jármű Ipari Szövetkezet	Egyesült Járműipari Szövetkezet
Központi Hírlap Iroda	Központi Hírlapiroda
Magyar Divat Intézet	Magyar Divatintézet
Magyar Kábel Művek	Magyar Kábelművek
Posta Központi Hírlap Iroda	Posta Központi Hírlapiroda
Magyar Úszó Szövetség	Magyar Úszószövetség
Csomagolás Technikai Intézet	Csomagolástechnikai Intézet
Ferencvárosi Torna Club (ma: Klub)	Ferencvárosi Tornaklub
Magyar Kereskedelmi és Hitel Bank Részvénytársaság	Magyar Kereskedelmi és Hitelbank Részvénytársaság
Országos Kutatófilm Központ	Országos Kutatófilm-központ
Gyorsíró Szövetség	Gyorsírószövetség
Finomkerámia Ipari Művek	Finomkerámia-ipari Művek
Fővárosi Dohánybolt Vállalat	Fővárosi Dohánybolt-vállalat
Nemzetközi Újságíró Szervezet	Nemzetközi Újságíró-szervezet
Országos Széchényi Könyvtár Fölőpéldány Központ	Országos Széchényi Könyvtár Fölőpéldány-központ
Hírlapelőfizetési és Lapellátási Iroda	Hírlap-előfizetési és Lapellátási Iroda

A nevekben szereplő jelentéstömörítő és más jelöletlen alárendelő viszonyú összetételek különírásával vétettek a név használói a 129. pontban megfogalmazottak ellen. A *hitelbank* is olyan típusú szóösszetétel, mint az új banknevekben található *konzumbank*, *agrobank*, *merkantilbank*, *postabank*, azaz az elő- és utótag jelentése közti bonyolult kapcsolat több szóval fejezhető csak ki.

Hibás alak

Arany Kacsa Étterem
 Arany Csillag Szálloda
 Arany Sas patikamúzeum
 Arany Bárány vendéglő
 Arany Kupa vendéglő

Helyes alak

Aranykacsa Étterem
 Aranycsillag Szálloda
 Aranysas patikamúzeum
 Aranybárány vendéglő
 Aranykupa vendéglő

A 11. kiadású szabályzat 115. pontja rendelkezett az ún. anyagnévi előtagú összetételek írásáról. E szabály szerint egyszerű szóval kifejezett elő- és utótag esetén a két szót szóösszetételként kell írni, mint ahogy a jobb oldali oszlop példái mutatják.

Hibás alak

A (a) Bükk-vidéke Mezőgazdasági
 Termelőszövetkezet
 A (a) Tápiómente Mezőgazdasági
 Termelőszövetkezet
 Mátravidéki Fémművek
 A (a) Dunavölgye Mezőgazdasági
 Termelőszövetkezet
 Tiszamenti Vegyiművek
 Pestvidéki Gépgyár
 Mátra--Körösvidéki Helyiérdekű Vasút

Helyes alak

A (a) Bükk Vidéke Mezőgazdasági
 Termelőszövetkezet
 A (a) Tápió Mente Mezőgazdasági
 Termelőszövetkezet
 Mátra Vidéki Fémművek
 A (a) Duna Völgye Mezőgazdasági
 Termelőszövetkezet
 Tisza Menti Vegyiművek
 Pest Vidéki Gépgyár
 Mátra--Körös Vidéki Helyiérdekű
 Vasút

Ezekben a nevekben van egy olyan földrajzi névi eredetű birtokos jelzős szó szerkezet (*a Tisza mente, Pest vidéke, a Duna völgye*), amely jelölt grammatikailag. Emiatt pedig, ahogy a 184. szabály is előírja, csak a különírt forma jó akkor is, ha a birtokszón már nem az *-e* birtokos személyjel, hanem az *-i* melléknévképző áll, hisz a birtokviszony logikailag, morfológiailag továbbra is fennáll.

Hibás alak

Középdunántúli Gázszolgáltató Vállalat
 Északbalatoni Vegyesipari Szövetkezet
 Északdunántúli Tervezővállalat

Helyes alak

Közép-dunántúli
 Gázszolgáltató Vállalat
 Észak-balatoni Vegyesipari
 Szövetkezet
 Észak-dunántúli
 Tervezővállalat

Középmagyarországi Pincegazdaság

Kisbuda étterem

Súlyos hibának számít a felsorakoztatott nevek első elemeként egybeírt összetétel. A 177. pont a) részében kimondott elv alapján ugyanis az ilyen melléknévi előtagú, tulajdonnévi utótagú földrajzi névi kapcsolatokat, mivel nem tájegységeket neveznek meg, csak kötőjellel szabad írunk. Az első szó (*észak, dél, közép* stb.) olyan köznév, pontosabban melléknév, amelyet sosem szoktunk egybeírni az utána következő köznévi vagy tulajdonnévi taggal (*Észak-Amerika, Dél-Ázsia, Közép-Keler*).

2. Az intézménynevek helyesírását a bizottság azzal próbálta egységesíteni és könnyíteni, hogy minden elemre kötelezően előírta a nagy kezdőbetűt.

Hibás alak

Észak-dunántúli Vas- és műszaki

Kereskedelmi Vállalat

Sajó menti Mezőgazdasági

Termelőszövetkezet

Tétényi úti Kórház

Nógrád megyei Tanács

212. számú Szakmunkásképző

Intézet

Füzesabonyi járási Rendőrkapitányság

Duna--Tisza közti Állami Építőipari Vállalat

Észak-Magyarországi Áramszolgáltató

Vállalat

Helyes alak

Észak-dunántúli Vas- és Műszaki

Kereskedelmi Vállalat

Sajó Menti Mezőgazdasági

Termelőszövetkezet

Tétényi Úti kórház

Nógrád Megyei Tanács

212. Számú Szakmunkásképző

Intézet

Füzesabonyi Járási Rendőrkapitányság

Duna--Tisza Közi Állami Építőipari
Vállalat

Észak-magyarországi

Áramszolgáltató Vállalat

A fenti nevek használói nemigen veszik tudomásul az AkH. 1984. 187. pontjának tartalmát, pedig az egy intézménynév összes elemét nagybetűvel íratja. Ezt tesszük mi is a jobb oldali oszlopban. Az utolsó példa írásmódja jelzi, nem elég világos mindenki számára az elem fogalma, azt azonosítják a szóalakokkal, és az összetétel írása ezért hibás.

Többek számára nehezen fogadható el a két különírt szóból álló földrajzi névi eredetű szerkezet (*Nógrád megyei, Tétényi úti, Füzesabonyi járási, Sajó menti*), ha egy intézménynévbe kerül mindkét elemében nagybetűvel. A bizottságnak is ne-

hezen alakult ki az egyhangú véleménye: néhányan nagyon zavarónak tartották ugyanannak a szerkezetnek kétféle helyesírását, mások a nagybetűs írás felé tolódásnak a káros hatását emlegették. A végső érv természetesen az maradt, hogy a kétféle írásnak van létjogosultsága, csupán dialektikusan kell szemlélni a kérdést: a közlés szándéka, a mondatkörnyezet, a kontextusbeli összefüggés dönt az éppen oda illő helyes írásmódról, azaz ha intézménynévben szerepel ez a szerkezet, a névség ténye miatt mindkét elemében nagybetűs lesz.

A kezdőbetűkkel foglalkozó alpontra kell említést tenni napjaink egyik legvitásabb típusú névszerkezetéről. Hogyan kell helyesen írunk a több azonos előtagú alárendelő szóösszetételt, szükséges-e az azonos előtagra utaló kötőjel, és milyen lesz a kezdőbetűje az elemeknek: *Lakásépítő és -karbantartó Szövetkezet* vagy *Lakásépítő és Karbantartó Szövetkezet*; *Országos Tanszergyártó és -értékesítő Vállalat* vagy *Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat*; *Tiszántúli Gázszolgáltató és -szerelő Vállalat* vagy *Tiszántúli Gázszolgáltató és Szerelő Vállalat*? Sajnos a 11. kiadású helyesírási szabályzat egyetlen ilyen példát sem hoz a szótárban, de a szabályok példaanyagában sem található egy sem. A közös utótagú összetételekben amennyiben az utótag elmarad, kötőjel áll helyette annak szerepében. Értelemszerűen és a helyesírási következetesség miatt a közös, de hiányzó előtag esetében is csak ez a megoldás fogadható el, mert egyébként a szóösszetétel elveszíti összetétel jellegét, más lesz a név szintagmatikus kapcsolata is. A *Gázszolgáltató és Gázszerelő Vállalat* helyett egy teljesen más jelentésű, vállalatfajtát megnevező forma jöhet létre: *Gázszolgáltató és Szerelő Vállalat* (ezt viszont ma már összetételként írjuk: szerelővállalat). Pedig nem erről van szó. Ha viszont a kötőjelet kiteszük, utána az elem értékű szó mégsem lehet nagy kezdőbetűs, mert "csak" utótag, bár a közös utótagúak esetében is az előtagot írjuk ki utótag nélkül nagy kezdőbetűvel. Mindent összevetve e bonyolult szerkezetnek talán mégis ez volna a helyes formája: *Göngyölégyártó és -ellátó Vállalat*.

Szólnunk kell még az olyan szerkezetű nevekről is, amelyekben a telephely neve benne foglaltatik az intézménynévben, de vesszővel elválasztva utolsó elemként. Amennyiben ez előre kerül első elemként, mivel nem alkalmi jelző, hanem a név állandó része, feltétlen nagybetűs lesz: *Egyházmegyei Könyvtár, Vác*; *Váci Egyházmegyei Könyvtár*.

Ugyanolyan rossz megoldás az is, amikor a telephely nevét, nem érezvén a helyét, kis kezdőbetűvel írjuk, rosszul: *zsámbéki Tanítóképző Főiskola*. Helyesen : *Zsámbéki Tanítóképző Főiskola*.

A szabályzat különbséget tesz az igazi, valódi intézménynevek és az intézményszerű elnevezések között. Az utóbbiakra nem érvényes a csupa nagybetűs írás, csak a tulajdonnévi vagy az azzal egyenértékű elemekre.

Hibás alak	Helyes alak
Vadászkürt Étterem	Vadászkürt étterem
Erzsébet Eszpresszó	Erzsébet eszpresszó
Juventus Gyermekruházi Bolt	Juventus gyermekruházi bolt
Béke Filmszínház	Béke filmszínház

3. Találunk olyan neveket is a feliratokon, amelyekben semmi sem indokolja egy jelzős szerkezet egybeírását, ennek ellenére összetételként jelölik.

Hibás alak	Helyes alak
Jószerecsét Mezőgazdasági Termelőszövetkezet	Jó Szerencsét Mezőgazdasági Termelőszövetkezet
Zöldmező Mezőgazdasági Termelőszövetkezet	Zöld Mező Mezőgazdasági Termelőszövetkezet
Kisgödör italbolt	Kis Gödör italbolt
Jószomszéd italbolt	Jó Szomszéd italbolt
Vörösrák étterem	Vörös Rák étterem

4. A hosszabb, többelemű nevekben a mellérendelő szó szerkezetek tagjai köze, mivel felsorolásnak vehetők, vesszőt kell tennünk. Ez a példákban elmaradt.

Hibás alak	Helyes alak
Termelőszövetkezetek Értékesítő Beszerző és Szolgáltató Közös Vállalkozása	Termelőszövetkezetek Értékesítő, Beszerző és Szolgáltató Közös Vállalkozása
Fővárosi Egészségügyi Szervezési Tervezési és Információs Központ	Fővárosi Egészségügyi, Szervezési, Tervezési, és Információs Központ
Szövetkezeti Kereskedelmi Ipari és Szolgáltatóvállalat	Szövetkezeti, Kereskedelmi, Ipari és Szolgáltatóvállalat

Fa- Papír és Nyomdaipari Minőségellenőrző
Intézet

Kohó- és Gépipar-gazdasági Szervezési
Számítástechnikai Intézet

Fa-, Papír és Nyomdaipari
Minőségellenőrző Intézet

Kohó- és Gépipar-gazdasági,
Szervezési, Számítástechnikai
Intézet

5. A különböző emlékezetes ünnepek időpontja előfordul időnként az intézménynevekben is. Gyakran idézőjelek közé teszik őket, hogy talán még jobban kiemelkedjenek a névből, pedig azokra egyáltalán nincs szükség, mert nem idézésről van szó.

Hibás alak

"Május 1." Műanyag-feldolgozó Ipari
Szövetkezet

"December 4." Drótművek

"Május 1. " Ruhagyár

Helyes alak

Május 1. Műanyag-feldolgozó Ipari
Szövetkezet

December 4. Drótművek

Május 1. Ruhagyár

6. A napilapokban, hirdetésekben gyakran a magánhangzók időtartamát jelölik rosszul a nyomdászok egy-egy névben. Az ilyen hibázás valószínűleg a helytelen köznyelvi ejtésre vezethető vissza többek között.

Hibás alak

Országos Földtani Kutató- és Fúróvállalat

Hazai Fésűsfonó- és Szövőgyár

Fővárosi Kézműipari Vállalat

Budai Ludláb vendéglő

Csokonai filmszínház

Szolnok Megyei Állami Építőipari
Vállalat

Műanyag- és Gumiipari Szövetkezet

Helyes alak

Országos Földtani Kutató- és
Fúróvállalat

Hazai Fésűsfonó- és Szövőgyár

Fővárosi Kézműipari Vállalat

Budai Lúdláb vendéglő

Csokonai filmszínház

Szolnok Megyei Állami Építőipari
Vállalat

Műanyag- és Gumiipari Szövetkezet

7. A jelenleg forgalomban levő hatalmas mozaiknévanyagban jórészt a betűszók és szóösszevonások alapvetően eltérő írásmódja okozza a gyakori hibákat.

Hibás alak

TASzSz

KIOSz

IBUSZ iroda

T.I.T

UNESCO.

MTÁ-nak

Helyes alak

TASZSZ

KIOSZ

IBUSZ-iroda

TIT

UNESCO

MTA-nak

A betűszók egyik legtipikusabb hibáját akkor követjük el, amikor a kétjegyű mássalhangzó közül csak az első jeget írjuk nagybetűvel, a másodikat pedig kicsivel. A 283. pont ezt ma már tiltja, ezért a szót alkotó minden kezdőbetűt nagybetűvel kell írunk.

A mozaikszó helyesírásának története úgy tartja, hogy a pontnak a kezdet kezdetén (a múlt század végén, majd a századfordulón) igen nagy szerepe volt. Az mutatta meg, hogy a mozaikszó voltaképpen rövidítés, majd csak később maradtak el egyformán a betűk utáni és a szó végén feltüntetett pontok. Akkor vált igazán az egyszerű köznyelvi rövidítés tulajdonnévi értékű szóvá. Már az 1954-es szabályzat, de az 1984-es szabálygyűjtemény szerint is a pont nélküli mozaikszók az elfogadhatóak a 285. passzus értelmében.

Amennyiben a betűszóhoz olyan köznevet kapcsolunk, amely azzal valamilyen jelöletlen alárendelő viszonyba kerül, csak a kötőjeles megoldás az elfogadható a 287. pont alapján.

A 286. ponttal ellentétesen járnak el azok, akik a mozaikszó végén levő magánhangzónak a toldalékolás hatására történő megnyúlását az írásban jelölik.

Hibás alak

ALUTERV

Fényszöv-nél

Demisz tag

Helyes alak

Aluterv

Fényszövnél

Demisz-tag

A tulajdonnévi szóösszevonásokra az jellemző, hogy csak az első betűjüket írjuk általában nagy kezdőbetűvel, a többit általában kisbetűvel helyes írni. Ritkán, kivételes esetben pl. reklámcélből elfogadható a csupa nagybetűs írás is, de ne ezek számát szaporítsuk. Az általánosan elfogadott közkedvelt forma a tapasztalatok szerint inkább az egységesen nagybetűkből álló írás. Az átlagos műveltséggel rendelkező ember sem tudja mindig biztonsággal szétválasztani a betűszót a szóössze-

vonástól. Ez a két fogalom a mindennapi közgyakorlatban összefolyik, és az írásmódjukat sem képesek megkülönböztetni legtöbben.

A toldalékolás a betűszókhöz hasonlóan kötőjellel történik, és az összetételi utótagok is annak segítségével csatlakoznak a szóösszevonáshoz.